Prof. Sakari Melander
4.5.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 52/2021 vp** eduskunnalle laiksi rikoslain 37 luvun muuttamisesta

Aluksi

Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain (39/1889) maksuvälinerikoksia koskevaa 37 lukua Euroopan parlamentin ja neuvoston muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennösten torjunnasta ja neuvoston puitepäätöksen 2001/413/YOS korvaamisesta annetun direktiivin (EU) 2019/713 (jäljempänä maksuvälinerikosdirektiivi tai direktiivi) kansallisen voimaansaattamisen toteuttamiseksi. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi maksuvälinepetosta, törkeää maksuvälinepetosta, maksuvälinepetoksen valmistelua sekä maksuvälineen määritelmää koskevaa säännöstä, minkä lisäksi luvussa säädettyä oikeushenkilön rangaistusvastuun alaa laajennettaisiin. Lukuun ehdotetaan lisättäväksi uudet säännökset maksuvälinerikoksesta, törkeästä maksuvälinerikoksesta ja lievästä maksuvälinerikoksesta.

Olen toiminut maksuvälinerikosdirektiivin kansallista täytäntöönpanoa valmistelleen oikeusministeriön asettaman työryhmän jäsenenä.

Keskityn tässä lausunnossani arvioimaan hallituksen esityksessä ehdotettua sääntelyä ja sen taustalla olevan direktiivin suhdetta kansalliseen rikoslainsäädäntöön, minkä lisäksi kiinnitän yleisesti huomiota tiettyihin Euroopan unionissa annetun rikosoikeudellisen sääntelyn voimaansaattamiseen liittyviin kysymyksiin.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Esityksessä omaksutut lähtökohdat EU-sääntelyn voimaansaattamiseen ja maksuvälinerikoksia koskeviin velvoitteisiin

Esityksen tavoitteena on saattaa Suomen kansallinen rikoslainsäädäntö vastaamaan EU:ssa annetun maksuvälinerikosdirektiivin asettamia vaatimuksia. Esityksessä ehdotetaan melko laajoja muutoksia direktiivin velvoitteiden kansalliseksi voimaansaattamiseksi. Rikoslain 37 luvun 8 §:ssä tarkoitettuun maksuvälinepetosta koskevaan säännökseen ja sen törkeään tekomuotoon (9 §) ehdotetaan suhteellisen vähäisiä muutoksia, mutta maksuvälinerikoksia koskevaan 37 lukuun ehdotetaan maksuvälinerikosta koskevaa uutta rikossäännöstä sekä sen törkeää ja lievää tekomuotoa (ehdotetut rikoslain 37 luvun 12, 13 ja 14 §). Tältä osin ehdotusta voidaan pitää huomattavana rikoslain maksuvälinerikoksia koskevana muutosehdotuksena. On kuitenkin huomattava, että ehdotettu maksuvälinerikosta koskeva säännös liittyy osin direktiivin sellaisten velvoitteiden voimaansaattamiseen, jotka voisivat tulla muuten arvioiduiksi esimerkiksi rikoslain 32 luvun 1–5 §:ssä tarkoitettuina kätkemisrikoksina, rikoslain 32 luvun 6–10 §:ssä tarkoitettuina rahanpesurikoksina tai rikoslain 33 §:n 4 §:ssä tarkoitettuna väärennysaineiston hallussapitona. Koska direktiivi pitää sisällään myös teoista määrättäviä seuraamuksia koskevia velvoitteita, direktiivin täytäntöönpano tavalla, jossa direktiivin tiettyjen velvoitteiden katsottaisiin tulevan katetuksi edellä mainituilla säännöksillä, johtaisi osin rikoslain mainittujen säännösten rangaistusasteikkojen tuntuvaan ankaroitumiseen (ks. HE, s. 15 ja 41). Kysymys on siis direktiivin ulottamien vaikutusten keskittämisestä rikoslain 37 lukuun, mitä voidaan jäljempänä tarkemmin käsiteltävin tavoin pitää perusteltuna. Muilta osin esityksessä tavoitteena (s. 35) on, että siinä rajaudutaan lähtökohtaisesti vain direktiivin kansallisen täytäntöönpanon kannalta välttämättömiin muutoksiin.

Eduskunnan lakivaliokunta on aiemmassa käytännössään pitänyt perusteltuna lähestymistapaa, jonka mukaisesti direktiivin täytäntöönpanossa tehdään vain välttämättömät muutokset. Valiokunnan mukaan yksittäisen unioni-instrumentin seurauksena ei ole perusteltua lähteä toteuttamaan alaltaan ja vaikutukseltaan laaja-alaisempia rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvia muutoksia. Valiokunta on lisäksi todennut, että tällainen lähestymistapa vastaa aikaisempien aineellisen rikosoikeuden lähentämistä koskevien puitepäätösten ja direktiivien kansallisessa täytäntöönpanossa omaksuttua lähestymistapaa. (LaVM 21/2018 vp, s. 4 ja LaVM 13/2020 vp, s. 3.)

Käsillä olevassa esityksessä on näin omaksuttu eduskunnan lakivaliokunnan käytännössään perusteltuna pitämä lähestymistapa EU:ssa annettujen rikosoikeudellisten direktiivien voimaansaattamiseen. Tätä on pidettävä perusteltuna ja kannatettavana. On johdonmukaista aiempien EU-rikosoikeudellisten instrumenttien voimaansaattamiseen nähden, että esityksessä omaksutaan direktiivin kansallista voimaansaattamista koskeva välttämättömien muutosten toteuttamiseen rajautuva lähestymistapa. Erikseen on syytä korostaa, että tämänkaltaisella lähestymistavalla on merkitystä myös lainsäädännön soveltamisen näkökulmasta, koska EU:ssa annetuille direktiiveille on annettava tulkintavaikutus kansallista lainsäädäntöä sovellettaessa. Jos direktiivin täytäntöönpanossa pitäydytään välttämättömien kansalliseen lainsäädäntöön kohdistuvien muutosten toteuttamisessa, rajataan samalla myös tulkintavaikutuksen asiallinen ala siihen rikosoikeudelliseen sääntelyyn, johon direktiivi asiallisesti kohdentuu (ks. myös KKO 2013:65, jonka mukaisesti tulkintavaikutus saattaa ulottua tietyissä tilanteissa ongelmallisen laajalle) – joskin lainsoveltajan on tietysti otettava tulkintavaikutus huomioon direktiivin kriminalisointivelvoitteen kattavaa kansallista lainsäädäntöä sovellettaessa riippumatta siitä, onko kansallista

lainsäädäntöä täytäntöönpanon seurauksena muutettu vai ei. Tästä näkökulmasta positiivisena voidaan pitää myös sitä esityksessä omaksuttua lähestymistapaa, jonka mukaisesti direktiivin edellyttämät muutokset toteutetaan pikemmin uutta sääntelyä rikoslain 37 lukuun sisällyttämällä kuin katsomalla, että voimassa olevat rikossäännökset täyttäisivät direktiivissä asetetut velvoitteet muutoin kuin rangaistusasteikkoja koskevin osin, jolloin rangaistusasteikkoja jouduttaisiin osin ilman rikossäännöksissä tarkoitettujen tekojen moitittavuuteen liittyviä perusteita ankaroittamaan.

Euroopan unionin toiminnasta annetun sopimuksen (SEUT) 288(3) artiklan mukaan direktiivi velvoittaa saavutettavaan tulokseen nähden jokaista jäsenvaltiota, jolle se on osoitettu, mutta jättää kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot. Artiklan sanamuoto merkitsee, että direktiivien voimaansaattamiseen liittyy kansallista liikkumavaraa. Tämä on laajemmin merkityksellistä EU-rikosoikeuden näkökulmasta. Lakivaliokunta on hiljattain korostanut, että EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä käytettävän säädöksen oikeudellisen muodon valinnan tulee perustua huolelliseen tapauskohtaiseen arvioon, jossa otetaan huomioon muun muassa säädöksen vaikuttavuus sekä suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteet. Lisäksi valiokunta on korostanut EU:n rikosoikeudellisen yhteistyön kohdistuvan alalle, jolla sovellettavaksi tulevan sääntelyn suhteen sääntelyn täsmällisyydellä ja tarkkarajaisuudella on erityinen merkitys (LaVM 7/2020 vp, s. 4). Lakivaliokunnan kanta liittyi siihen, että EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä käytettiin asetusta säädösinstrumenttina, joskin rikosprosessioikeuteen liittyvässä yhteydessä. Kanta on kuitenkin erityisen merkityksellinen myös siinä, että se pitää sisällään kansallisen liikkumavaran käyttämisen merkittävyyden korostamisen EU-rikosoikeudellisissa yhteyksissä asettamalla EU:n säädösinstrumenttityypin valinnan tapauskohtaisen harkintaan perustuvaksi.

Esityksessä direktiivien kansalliseen voimaansaattamiseen EU:n perussopimusten mukaisesti välttämättä ja luontaisesti liittyvään kansalliseen liikkumavaraan kiinnitetään asianmukaisesti huomiota. Direktiivien voimaansaattamiseen luonteenomaisesti kuuluvaa kansallista liikkumavaraa myös käytetään esityksessä omaksuttuja lainsäädäntöön vaikuttavia ratkaisuja perusteltaessa. Nähdäkseni kansallisen liikkumavaran huomioon ottaminen esityksen perusteluissa ja täytäntöönpanoa koskevissa lainsäädännöllisissä ratkaisuissa on perusteltua ja kuvastaa asianmukaisesti EU:n rikosoikeudelliseen yhteistyön perusluonnetta, jonka tarkoituksena ennen muuta aineellisen rikoslainsäädäntöön lähentämisen suhteen on Euroopan unionin toiminnasta annetun sopimuksen (SEUT) 83(1) artiklan mukaan yhteisten vähimmäissääntöjen antaminen ja jossa tarkoituksena ei ole kohdentaa lähentämistä kaikille rikosoikeuden osa-alueille tai pyrkiä yhdenmukaistamaan jäsenvaltioiden rikosoikeudellista lainsäädäntöä.

Yleisesti esityksessä ehdotetuista muutoksista

Esityksessä (s. 35) todetaan, että Suomen voimassa oleva lainsäädäntö vastaa rangaistavuuden alan suhteen suurelta osin direktiivissä asetettuja velvoitteita. Yleisesti voidaan todeta, että esityksessä ehdotetut muutokset ovat perusteltuja ja välttämättömiä direktiivin kansallisen täytäntöönpanon kannalta. Esimerkiksi rikoslain 37 luvun 15 §:n määritelmäsäännökseen ehdotetut muutokset merkitsevät perusteltua asiaa koskevan sääntelyn ajanmukaistamista ja nähdäkseni ehdotetut muutokset myös vastaavat direktiivissä asetettuja velvoitteita. Vaikka esityksessä (s. 8) on arvioitu, että voimassa olevan rikoslain 37 luvun 12 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu maksuvälineen määritelmä kattaisi virtuaalivaluutan, nimenomainen asiaa koskeva

määritelmäsäännös on nähdäkseni perustuslain (731/1999) 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamien vaatimusten kannalta perusteltu.

Seuraavassa kiinnitetään lähemmin huomioita tiettyihin esityksessä ehdotettuihin muutoksiin.

Ehdotetut muutokset maksuvälinepetosta koskevaan sääntelyyn

Esityksessä ehdotetaan, että maksuvälinepetosta koskevaa rikoslain 37 luvun 8 §:ää muutetaan siten, että säännöksen 1 momentin 2 kohdassa väärän tai väärennetyn maksuvälineen käyttäminen säädettäisiin rangaistavaksi. Väärän tai väärennetyn muun maksuvälineen kuin käteisrahan käytön petostarkoituksessa tulee direktiivin 3 artiklan b alakohdan mukaan olla rangaistavaa. Vastaava velvoite sisältyi jo puitepäätöksen 2001/413/YOS 2 artiklan b alakohtaan.

Voimassa olevassa maksuvälinepetosta koskevassa säännöksessä väärän tai väärennetyn muun maksuvälineen kuin käteisrahan käyttäminen on ollut rangaistavaa rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna maksuvälineen käyttämisenä ”ilman laillista oikeutta”. Ratkaisussa KKO 2019:44 (ään.) on katsottu, että tällaisen teon rangaistavuus ilmenee säännöksen 1 kohdasta perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta riittävän selvästi ja ennakoitavasti. Tapauksessa hovioikeus oli pitänyt laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallisena sitä, että maksuvälinepetoksen tunnusmerkistössä ei ole mainittu nimenomaisesti väärän maksuvälineen käyttämistä.

Ehdotetun rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohdan tarkoituksena on selkiyttää oikeustilaa siten, että väärän tai väärennetyn maksuvälineen käyttäminen olisi selkeästi ja nimenomaisesti säädetty rangaistavaksi. Rangaistavan käyttäytymisen alaa ehdotus ei laajentaisi. Ehdotusta voidaan näin pitää perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta perusteltuna.

Rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 kohta, jonka mukaan maksuvälinepetoksesta tuomittaisiin se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä maksuvälineeseen liittyvää dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla, vahingoittamalla, siirtämällä tai poistamalla taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttumalla saa aikaan rahan tai rahan arvon siirron lopputuloksen vääristymisen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa. Kohta perustuu direktiivin 6 artiklaan.

Voimassa olevan rikoslain mukaan vastaavat teot ovat rangaistavia pääosin rikoslain 36 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuna niin sanottuna tietojärjestelmäpetoksena. Ehdotettu 37 luvun 8 §:n 1 momentin 3 kohta vastaisi sanamuodoltaan pääosin voimassa olevaa tietojärjestelmäpetosta koskevaa säännöstä, mutta koskisi vain maksuvälineisiin liittyvää datan käsittelyä tai tietojärjestelmään puuttumista. Säännös sisällytettäisiin osaksi maksuvälinepetosta koskevaa sääntelyä, koska direktiivin seuraamuksia koskeva 9 artikla edellyttää rangaistusasteikkomuutoksia, jotka vaikuttaisivat direktiivin aineellista alaa huomattavasti laajemmin, jos niitä toteutettaisiin petosta koskevan säännöksen rangaistusasteikkoon. Tietojärjestelmäpetosta koskevan tekotavan sisällyttäminen maksuvälinepetosta koskevaan säännökseen on näin nähdäkseni perusteltua.

Ehdotettu maksuvälinerikosta koskeva sääntely

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 37 lukuun lisättäisiin uusi maksuvälinerikosta koskeva säännös (12 §), sen törkeä tekomuoto (13 §) sekä sen lievä tekomuoto (14 §). Tältä osin ehdotuksessa on kysymys merkittävästä uudistuksesta, joka muuttaisi maksuvälinerikoksia koskevan rikoslain 37 luvun systematiikkaa ja jolla olisi myös laajemmin rikoslaissa omaksuttuun systematiikkaan ulottuvia vaikutuksia. Esityksen perusteluissakin (s. 41) todetun mukaisesti rikoslain 37 luvun systematiikka jatkossa olisi se, että maksuvälineen käytöstä säädettäisiin maksuvälinepetosta koskevassa säännöksessä ja muista maksuvälineisiin liittyvistä teoista maksuvälinerikosta koskevassa säännöksessä. Voimassa olevassa rikoslaissa muista maksuvälineisiin liittyvistä teoista on pääsääntöisesti rangaistu rikoslain yleisten esimerkiksi varkaus- tai väärennysrikoksia koskevien säännösten perusteella.

Ehdotus liittyy siihen edellä todettuun seikkaan, että maksuvälinerikosdirektiivin 9 artikla edellyttää tietyistä rikoksista vähintään kolmen vuoden ja tietyistä rikoksista vähintään viiden vuoden enimmäisrangaistusta. Kun voimassa olevan rikoslain mukaan tietyistä maksuvälineisiin liittyvistä teoista rangaistaan rikoslain yleisten esimerkiksi varkaus- tai väärennysrikoksia koskevien säännösten mukaan, rangaistusasteikkomuutosten tekeminen näihin yleisiin säännöksiin nostaisi ankaruustasoa merkittävästi myös muissa kuin direktiivin tarkoittamissa maksuvälineisiin liittyvissä teoissa. Esityksessä (esim. s. 36) on tämän vuoksi katsottu perustelluksi sisällyttää rikoslain 37 lukuun säännökset, jotka koskisivat vain maksuvälineisiin liittyviä tekoja.

Esityksessä omaksuttu sääntelymalli on nähdäkseni perusteltu. Ensinnäkin on otettava huomioon, että käytännössä kysymys ei ole rangaistavan käyttäytymisen alan laajentamista koskevasta ehdotuksesta, muutamia yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta (HE, s. 36). Toiseksi rikosoikeudellisen sääntelyn ennakoitavuuden ja moitittavuuden oikeasuhtaisen kohdentumisen näkökulmasta saattaa olla muutenkin perusteltua erottaa maksuvälineisiin kohdistuvat teot rikoslain yleisistä säännöksistä, joiden soveltamisala on huomattavan laaja. Tältä osin on huomattava, että myös säännösten suojelukohteet saattavat pikemmin perustella maksuvälinerikoksia koskevan sääntelyn erottamista rikoslain yleisistä säännöksistä, koska esimerkiksi varkausrikoksia koskevalla sääntelyllä suojataan omaisuutta, mutta maksuvälineeseen kohdistuvalla anastusteolla on pikemmin maksujärjestelmän luotettavuuteen ja turvallisuuteen liittyviä vaikutuksia (ks. myös HE, s. 43). Kolmanneksi on nähdäkseni vahvoja esityksen perusteluissakin mainittuja perusteita olla ulottamatta direktiivin seuraamuksiin kohdistuvaa sääntelyä laajemmalle kuin mitä direktiivi edellyttää, koska tällä olisi rikosoikeudellisen järjestelmän ankaroitumiseen liittyviä vaikutuksia, jotka eivät perustuisi tiettyjen rikosten moitittavuuteen liittyviin syihin vaan olisivat seurausta yksinomaan toista asiaa koskevan EU-direktiivin täytäntöönpanosta. Direktiivi ulottaisi näin vaikutuksensa laajemmalle kuin sen aineellisesti kattamaan alaan eikä kysymys olisi enää sellaisesta direktiivin kansallisesta täytäntöönpanosta, jossa rajauduttaisiin täytäntöönpanon kannalta vain välttämättömään sääntelyyn. Maksuvälinerikosta koskevan sääntelyn sisällyttämisessä rikoslain 37 lukuun ei nähdäkseni ole kysymys myöskään sellaisesta kasuistisesta sääntelystä, jollaista olisi syytä välttää, ottaen huomioon, että rikoslaki jo vanhastaan on sisältänyt itsenäisen maksuvälinerikoksia koskevan luvun.

Edellä esitetyin perustein maksuvälinerikosta koskevan sääntelyn sisällyttäminen rikoslain 37 lukuun on nähdäkseni perusteltua. Ehdotetut maksuvälinerikosta (rikoslain 37 luvun 12 §), sen törkeää tekomuotoa (13 §) ja lievää tekomuotoa (14 §) koskevat säännökset nähdäkseni myös täyttävät perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen rikosoikeudellisen

sääntelyn täsmällisyydelle asettamat vaatimukset, ottaen myös huomioon, että vakiintuneesti on katsottu laillisuusperiaatteen sallivan lievää tekomuotoa koskevan säännöksen väljemmän muotoilun.

Ehdotettu maksuvälinerikosta koskeva säännös olisi erityissäännös, joka lähtökohtaisesti syrjäyttäisi esimerkiksi rikoslain 28 luvun 1 §:ssä tarkoitetun varkausrikosta koskevan sääntelyn ja rikoslain 33 luvun 1 §:ssä tarkoitetun väärennysrikosta koskevan sääntelyn. Maksuvälinerikoksen suhteesta maksuvälinepetosta koskevaan sääntelyyn taas ehdotetaan säädettäväksi nimenomaisesti maksuvälinerikosta koskevan säännöksen 3 momentissa, jonka mukaan maksuvälinerikos olisi toissijainen suhteessa maksuvälinepetosta koskevaan sääntelyyn. Muihin, erityisesti yleisiin anastus- ja väärennysrikoksia koskeviin säännöksiin nähden maksuvälinerikossäännös olisi erityissäännöksenä ensisijainen. Tästä ei ehdoteta nimenomaista säännöstä, mikä on sinänsä esityksen perusteluissakin (s. 63) todetun mukaisesti vakiintunut käytäntö, koska rikoslaki ei sisällä konkurrenssia koskevaa yleissäännöstä, minkä lisäksi yleiset rikosoikeudelliset tulkintaopit johtavat siihen, että erityissäännös lähtökohtaisesti syrjäyttää yleissäännöksen. Esityksen perusteluissa (s. 42–43) tämän vuoksi melko laajasti selostetaan ehdotetun maksuvälinerikosta koskevan säännöksen suhdetta muuhun rikosoikeudelliseen sääntelyyn ja myös korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä omaksuttuja konkurrenssioppeja koskevia näkemyksiä. Tätä on pidettävä perusteltuna ja tarkastelu on nähdäkseni esityksen perusteluissa toteutettu asianmukaisesti ja riittävän kattavasti.

Rangaistusasteikot ja niihin kohdistuvat vaatimukset EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä

Direktiivin 9 artikla sisältää luonnollisille henkilöille määrättäviä seuraamuksia koskevan artiklan. Artiklan 3 kohdassa esimerkiksi edellytetään 6 artiklassa tarkoitettujen rikosten enimmäisrangaistuksen olevan vähintään kolme vuotta ja artiklan 6 kohdassa edellytetään enimmäisrangaistuksen olevan vähintään viisi vuotta, jos 3–6 artiklassa tarkoitettu rikos on tehty puitepäätöksessä 2008/841/YOS määritellyn rikollisjärjestön puitteissa.

Eduskunnan lakivaliokunta on verraten usein kiinnittänyt huomiota siihen, että Euroopan unionin rikosoikeudellisessa yhteistyössä valmistellut direktiivit sisältävät sellaisia rikosten rangaistusasteikkoihin kohdistuvia vaatimuksia, jotka eivät välttämättä erityisen hyvin sovellu rikoslaissa omaksuttuihin rangaistusasteikkoihin ja niiden ilmentämään eri rikosten keskinäistä moitittavuutta suhteuttavaan systematiikkaan. Valiokunta on esimerkiksi viiden vuoden enimmäisrangaistuksen suhteen nimenomaisesti todennut, että se poikkeaa Suomessa vakiintuneesta rikoslain sääntelytavasta eikä tämän vuoksi ole ongelmaton rikoslaissa noudatetun suhteellisuusperiaatteen ja rikoslain sisäisen johdonmukaisuuden näkökulmasta (LaVM 29/2014 vp, s. 3/I). Yleisesti valiokunta on painottanut sitä lähtökohtaa, että rangaistusasteikkoja arvioitaessa ja uudesta rangaistusasteikosta säädettäessä huomioon on otettava kysymyksessä olevan rikoksen ajateltavissa olevien ilmenemismuotojen osoittama teon paheksuttavuus, vahingollisuus ja vaarallisuus sekä tekotyypin ilmentämä tekijän syyllisyys. Huomioon tulee näin ottaa rikoksen rangaistusarvo. Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee valiokunnan mukaan olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset, joita vaatimuksia eduskunnan perustuslakivaliokunta (esim. PeVL 26/2014 vp, s. 2/II) on käytännössään korostanut. Edelleen lakivaliokunta on katsonut, että rangaistusasteikon laajuuden tulee olla asianmukainen vakavuudeltaan eriasteisten tekojen kattamiseksi ja että rangaistusasteikko tulee mahdollisuuksien mukaan suhteuttaa muiden vastaavien rikosten

rangaistusasteikkoihin. (LaVM 6/2018 vp, s. 4.) Selvää on, että näitä lakivaliokunnan painottamia näkökohtia ei voida täysimääräisesti toteuttaa, jos EU:ssa toteutetussa rikosoikeudellisen yhteistyön direktiivissä määritellään enimmäisrangaistusten vähimmäistasoja, jotka eivät vastaa rikoslaissa käytettyjä enimmäisrangaistuksia ja jotka eivät välttämättä ole johdonmukaisessa suhteessa muihin rikoslaissa tarkoitettujen tekojen rangaistusasteikkoihin nähden.

On huomattava, että lakivaliokunta huomautti jo maksuvälinerikosdirektiivin valmisteluvaiheessa direktiiviehdotukseen sisältyneiden asteikkojen poikkeavan kansallisesti käytetyistä asteikoista ja painotti suhteellisuusperiaatteen ja kansallisen rikoslainsäädännön johdonmukaisuuden merkitystä (LaVL 15/2017 vp, s. 3–4). On sinänsä valitettavaa, että hyväksytty direktiivi sisältää samalla tavalla ongelmallisia enimmäisrangaistuksen vähimmäismääriin kohdistuvia edellytyksiä. Sinänsä on selvää, että EU:ssa toteutetun aineellisen rikoslainsäädännön lähentämisen oikeusperusta (Euroopan unionin toiminnasta annetun sopimuksen 83(1) artikla) mahdollistaa rikoslajikohtaisten enimmäisrangaistusten vähimmäismääriä koskevien yhteisten vähimmäissääntöjen antamisen. Aineellisen rikoslainsäädännön lähentämistä koskevien direktiivien valmisteluvaiheessa olisi kuitenkin syytä pyrkiä huolehtimaan siitä, että direktiivi ei sisällä sellaisia rangaistusasteikkoihin kohdistuvia vaatimuksia, jotka johtavat edellä mainituista lakivaliokunnan korostamista näkemyksistä poikkeaviin lopputuloksiin.

Espoossa 4.5.2021

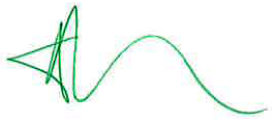

Sakari Melander
OTT, VT, rikosoikeuden professori